

Sint-Denijs-Westrem Kortrijksesteenweg Zone 4 - Fase 1:
Archeologisch vooronderzoek van 7 tot 9 juli 2008
(stad Gent, provincie Oost-Vlaanderen)

Liesbeth MESSIAEN & Griet DE DONCKER

Voorwoord

Dit rapport vormt de schriftelijke neerslag van de eerste fase van het preventieve archeologische prospectie op de terreinen langs de Kortrijksesteenweg te Sint-Denijs-Westrem die bestemd zijn voor de aanleg van een kantoorzone. Deze archeologische interventie staat niet op zichzelf, maar kadert in een ruimere archeologische opvolging van het ontwikkelingsplan 'the Loop'.

Bij deze willen de auteurs van de gelegenheid gebruik maken om verschillende personen te bedanken die hebben bijgedragen tot de goede afloop van dit proefonderzoek. In eerste instantie gaat het om de adviserende en/of ondersteunende archeologen Marie-Christine Laleman van de stad Gent en Eva Roels en Johan Hoorne van het Ename Expertise Centrum. Anja Tackaert van De Paepe Group zorgde voor een goede samenwerking, evenals de landmeters en de kraanman. Wim De Clercq (UGent) determineerde de vondsten en Nele Iserbyt assisteerde bij de aardewerktekening.

Inhoud

Voorwoord	3
1. Inleiding	7
2. Aanleiding van het onderzoek	7
3. Ligging	8
4. Historiek van het onderzoek	8
5. Tijds kader	9
6. Methodologie	9
7. Resultaten	11
8. Conclusies en aanbevelingen	15
9. Bibliografie	16

1. Inleiding

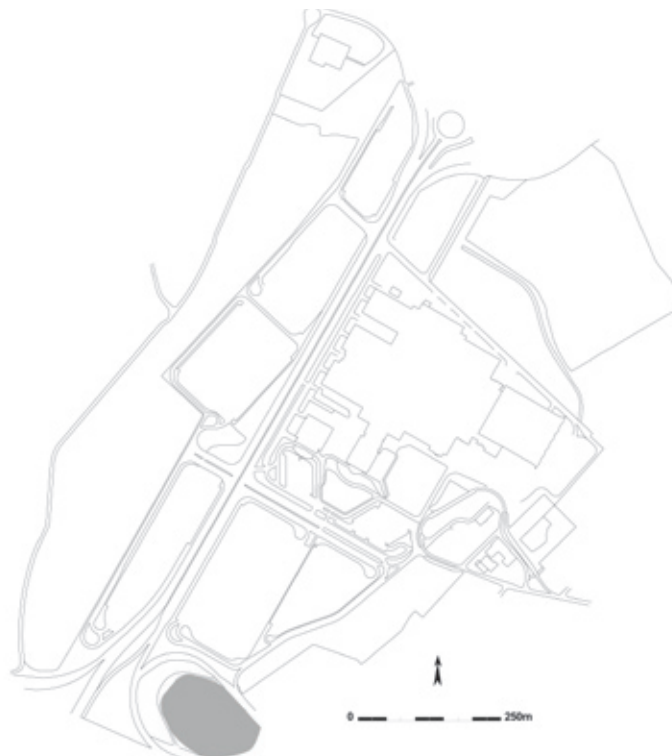
Dit rapport heeft als doel een objectieve weergave te zijn van het proefsleuvenonderzoek dat gebeurde op de terreinen langs de Kortrijksesteenweg te Sint-Denijs-Westrem die bestemd zijn voor de aanleg van een kantoorzone. De werkzaamheden die hiermee verband houden, zorgen ervoor dat het archeologische bodemarchief volledig uitgewist zal worden. Een preventief proefsleuvenonderzoek was noodzakelijk, om vast te stellen of er archeologische indicatoren aanwezig waren, en of verder onderzoek noodzakelijk zou blijken.

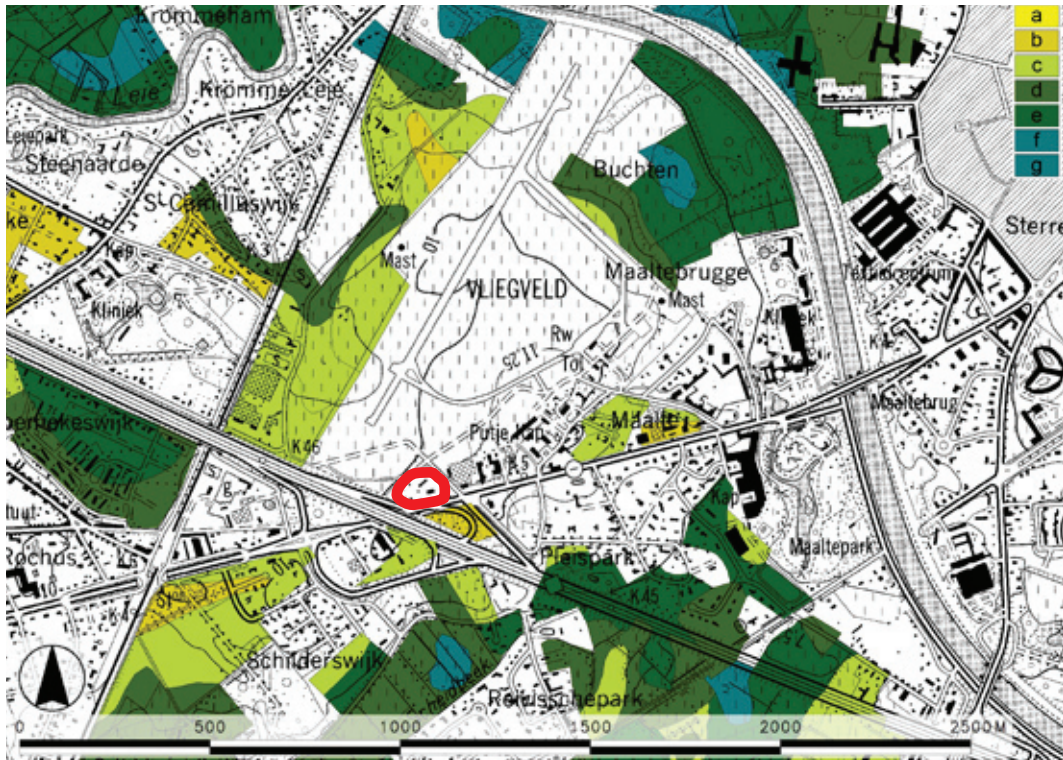
Er werd gepoogd om een aantal hoofdstukken het verloop van het proefsleuvenonderzoek toe te lichten. In enkele algemene hoofdstukken wordt de aanleiding, de ligging en de historie van het onderzoek verklaard. Vervolgens worden het tijds kader, de methodieken de resultaten en ten slotte de conclusies en aanbevelingen geschetst.

2. Aanleiding van het onderzoek

In het kader van de ontwikkeling van een kantoorzone, MGTower, werden enkele terreinen direct bedreigd. De verantwoordelijke bouwheer is Stasimo NV. Binnen de MER-procedure formuleerde de diens Stadsarcheologie Gent samen met de Provincie Oost-Vlaanderen een bindend advies waardoor archeologisch vooronderzoek en eventueel onderzoek verplicht zijn voor de bouwheer. Gezien een deel van het terrein niet bereikbaar was, werd besloten het vooronderzoek uit te voeren in twee fases. Dit rapport handelt over de eerste fase.

Figuur 1: De ruime omgeving van Flanders Expo met in het grijs aangeduid zone 4

Figuur 2: Situering op een uittreksel van de topografische kaart met daarop de bodemkaart

3. Ligging

De percelen bevinden zich in de deelgemeente Sint-Denijs-Westrem van de stad Gent (Provincie Oost-Vlaanderen). Het plangebied bedraagt ongeveer 1,5ha. De terreinen liggen ten noorden van de Kortrijksesteenweg, ten zuiden van de Ikea-vestiging, en tussen de op- en afrit van E40. Naar dit onderzoek zal als zone 4 verwezen worden, aansluitend op het onderzoek van zones 1 t.e.m. 3 op Flanders Expo. Zone 4 omvat percelen 396x2, 396d3, 396c3 en 396z2 van sectie D. In een eerste fase werd ongeveer 1ha van het terrein onderzocht. De resterende terreinen kunnen pas in oktober verder onderzocht worden. Het terrein zelf ligt op een zandige opduiking met hoogtes tussen 9 en 11m taw. Bodemkundig is het terrein gekarteerd als verstoord. Dit valt waarschijnlijk te verklaren door de aanwezigheid van het oude vliegveld.

4. Historiek van het onderzoek

De gronden rond (en onder) Flanders Expo zijn reeds tijdens de jaren '80 onderwerp geweest van archeologisch onderzoek (BOURGEOIS & BAUTERS 1993; VERMEULEN 1992). Met de vondst van een metaaltijdnederzetting, een Romeinse nederzetting met grafveld en een middeleeuwse boerderij. Vanaf 2007 werd het ruime gebied rond Flanders Expo opnieuw ontwikkeld in het kader het project 'The Loop'. In 2007 werden de terreinen ten noorden van de hallen van Flanders Expo en ten oosten van de Adolphe Pégoudlaan (zone 1), en ten westen van de Adolphe Pégoudlaan (zone 2) onderzocht (HOORNE *et al.* 2008a). Tussen december 2007 tot juli 2008 werd opnieuw onderzoek uitgevoerd op zone 3, de toekomstige IKEA, en de uitbreiding van de weggroeven van zones 2 en 3 (BARTHOLOMIEUX *et al.* 2007, HOORNE *et al.* 2008b). Een synthese van de verworven gegevens maakt het opvallend grote potentieel van de site duidelijk. Vrijwel elke periode werd ondertussen aangetroffen. De oudste finaal-neolitische sporen worden aangevuld door sporen uit de midden en late bronstijd, de ijzertijd, de Romeinse periode, de Merovingische periode, de volle middeleeuwen en tenslotte door recentere relictten van het militair vliegveld.

5. Tijds kader

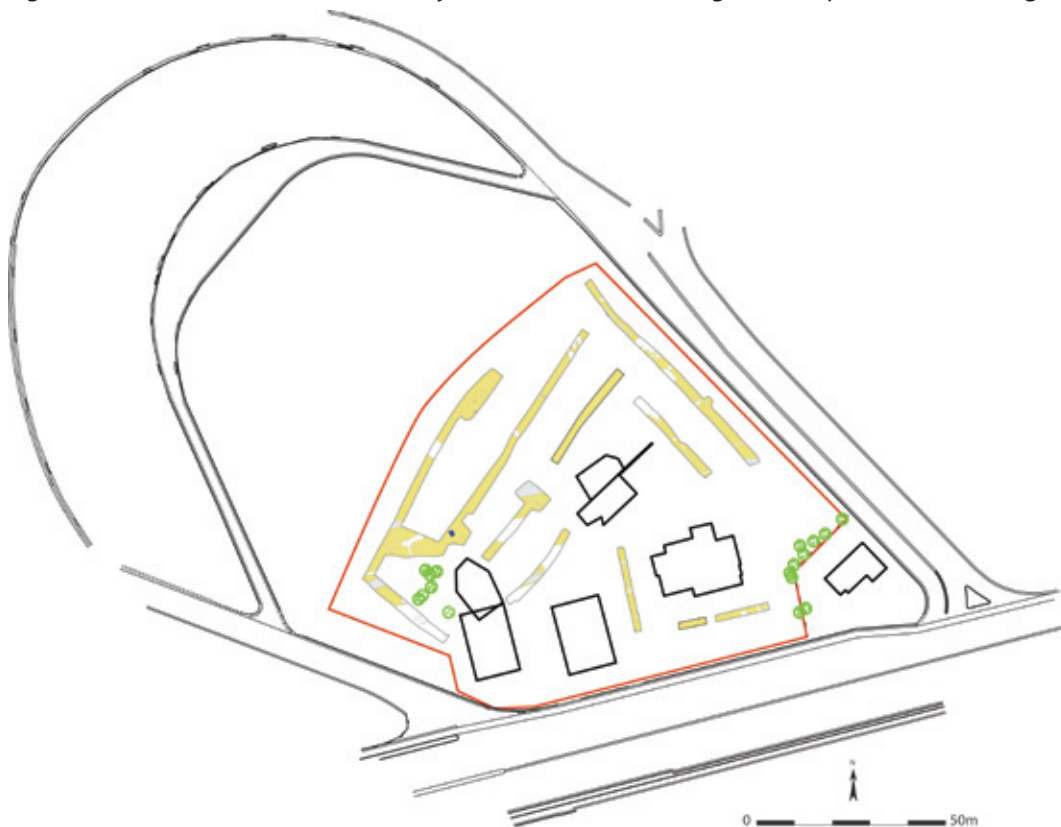
Tijdens deze eerste fase van het onderzoek op zone 4 werd gewerkt met één team van twee archeologen, Liesbeth Messiaen en Griet De Doncker. De projectarcheologen werden wetenschappelijk begeleid door Johan Hoorne. Het terreinwerk vond plaats van 7 juli tot 9 juli en de verwerking en het rapport werden tegen 11 juli afgerond. De projectarcheologen werkten voor het Ename Expertisecentrum vzw in opdracht van Stassimo. Een tweede fase van het archeologische vooronderzoek op zone 4 volgt waarschijnlijk in oktober 2008.

6. Methodologie

Het prospectie-onderzoek werd uitgevoerd door middel van proefsleuven. Deze, 9 in totaal, zijn gemiddeld 2m breed (van 1,80 tot 3m) met tussenafstanden die meestal 11m bedragen. Op plaatsen waar de aard of datering van deze sporen niet geheel duidelijk waren, werd de sleuf plaatselijk uitgebreid met een kijkvenster.

Enkele moeilijkheden beperkten het onderzoek. Zo werden ondanks de gevraagde rupskraan de werken uitgevoerd door een bandenkraan, wat het manoeuvreren tussen de sleuven beperkte. Hierdoor konden slechts kleine kijkvensters opgelegd worden. Daarnaast was het op bepaalde plaatsen niet mogelijk de ondergrond te onderzoeken, onder andere waar 3 woningen stonden, ter hoogte van een groenzone en enkele grote puinhopen en door een te dikke laag asfalt/beton. Bovendien was de bodem grondig verstoord door vrij recente waterputten, kelders, leidingen en restanten van bijgebouwen.

Figuur 3: Overzicht van alle sleuven en kijkvensters met aanduiding van alle sporen en verstoringen

Vlak na het afgraven werden de verkleuringen afgelijnd en ingetekend op 1/100. De verschillende sporen werden ook genummerd en op het plan beschreven. In sommige gevallen werden detailplannen op 1/50 (de kijkvensters) of 1/20 (het brandrestengraf) getekend. Tijdens de verschillende stappen in het onderzoek werden eveneens digitale foto-opnames genomen.

De sleufwanden werden ingemeten door de topograaf met behulp van een total station. Bij nummeringsysteem verwijst het eerste getal steeds naar de zone die behoort tot het ruime archeologische onderzoeksgebied Flanders Expo en het duizendtal wijst op een proefonderzoek (bv. 4002).

Eenaantal sporen werd gecoupeerd. Afhankelijk van de grootte of mogelijke oversnijdingen werd de sporen gecoupeerd volgens 1 of 2 assen. Het brandrestengraf, specifiek opgetekend in het vlak op 1/20, werd kwadrant per kwadrant uitgehaald zodat een dwarsdoorsnede gefotografeerd en getekend kon worden.

Figuur 4: Kijkvenster 1 met recente verstoringen

7. Resultaten

Binnen het terrein vallen een aantal clusters van grondsporen op te merken. De eerste cluster bevindt zich in sleuf 2 en omvat 5 paalsporen (4077, 4003, 4002, 4005, 4024). Een 8-tal meter naar het westen ligt in sleuf 3 een brandrestengraf (4016). Ter hoogte van de concentratie paalsporen werd een klein kijkvenster (KV1) aangelegd dat sleuf 2 verbond met het brandrestengraf uit sleuf 3. In dit kijkvenster kwamen nog 6 paalsporen (4025, 4026, 4027, 4028, 4050, 4051) aan het licht die samen met de sporen uit sleuf 2 vermoedelijk een gebouwtje vormen.

De paalsporen zijn niet erg diep bewaard en er werd geen aardwerk gerecupereerd. Het brandrestengraf was wel goed bewaard, met een houtskoolrijke vulling die een miniemefractieverbrandbot, 1 vrijgrootbodementwee kleinerewandscherven aardewerk bevatte. Dit aardewerk is een typische handgevormde ruw verschaalde kookpot die regelmatig afgewerkt is met verticale strepen vertrekkend van de bodem. Op basis hiervan kunnen we het graf als Romeins dateren (1ste tot 3de eeuw). De directe omgeving van deze sporen is verstoord door onder meer de resten van een cisterne en twee waterputten.

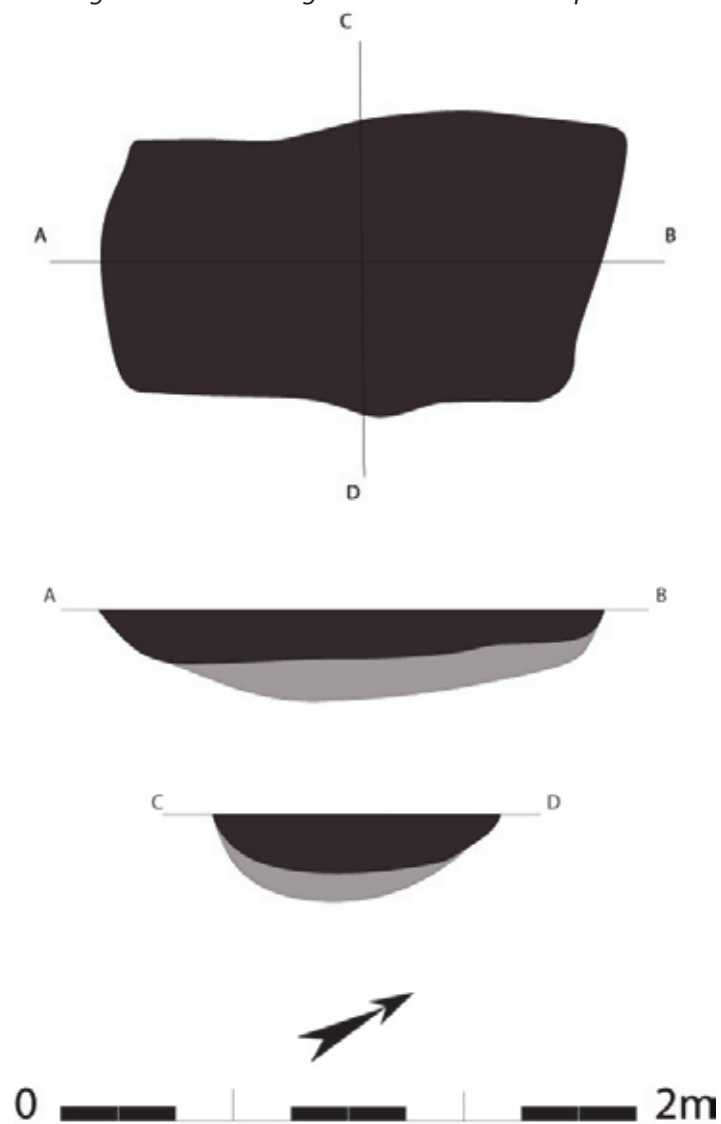
Figuur 6: Vlakfoto van brandrestengraf 4016

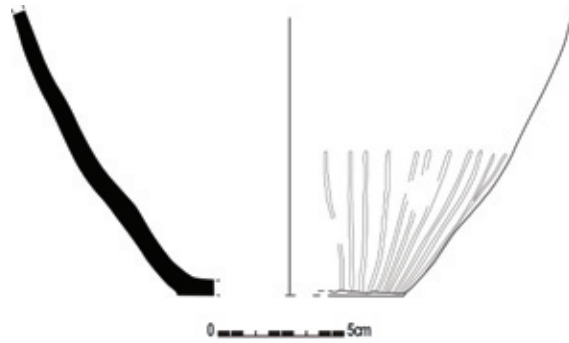

Figuur 7: Dwarsdoorsnede op het brandrestengraf

Figuur 8: Vlaktekening en dwarsdoorsneden op 4016

Eentweedeclustersporenbevond zich eveneens in sleuf 2, een 30-tal meter noordoostwaarts van de eerste cluster. Toen de eerste paalsporen in de sleuf verschenen (4008, 4010, 4011, 4012, 4013, 4014) werd een klein kijkvenster getrokken van 10 op 4 m (KV3). Hierbij kwamen nog 13 paalsporen aan het licht (4064, 4067, 4068, 4069, 4070, 4071, 4072, 4073, 4074, 4075, 4076, 4065 en 4066). De 19 paalsporen vormen samen waarschijnlijk een gebouw. Uit 2 sporen werd aardewerk gehaald. Spoor 4067 bevatte een besmeten wandscherf die vermoedelijk uit de ijzertijd en een brokje leem dat ofwel huttenleem is ofwel deel uitmaakt van een weefgewicht. Spoor 4074 bevatte een kleine handgevormde wandscherf.

Figuur 9: Het verbrande bodemfragment van een Romeinse kookpot uit brandrestengraf 4016

De derde cluster bevindt zich in sleuf 4. In deze sleuf werd een kleine uitbreiding gemaakt (7 op 5m) en werden 11 paalsporen aangesneden (4017, 4062, 4019, 4018, 4054, 4059, 4058, 4056, 4060, 4061 en 4055) naast de restanten van twee mogelijke wandgreppels (4057 en 4063). Alles samen zijn dit vermoedelijk de resten van een gebouw. Eén wandgreppel (4057) wordt geflankeerd door 2 paalsporen (4056 en 4058). Twee zwaardere paalsporen (4018 en 4059) bevinden zich binnen de zone afgebakend door de twee wandgreppels en hebben mogelijk een dragende functie.

Naar analogie met plattegronden van huizen met wandgreppels (met op het eerste zicht vergelijkbare afmetingen) uit andere opgravingen [Aalter-Kerkhof, Sint-Gillis-Waas Reepstraat, Zele-Zuidelijke Omleiding en Waardamme-Vijvers (voor een kort overzicht zie HOORNE & VANHEE 2006: 11-17)] valt het gebouw misschien te dateren in de (vroeg) ijzertijd. Slechts 1 spoor bevatte aardewerk (4054). Het gaat om een oxiderend gebakken cilindervormig stukje klei met een regelmatige doorboring. De functie en de datering van dit aardewerk is niet duidelijk. Het kan om een spinschijfje, een weefgewichtje of een onderdeel van een bordspel gaan.

Een laatste concentratie van sporen werd aangetroffen aan de oostelijke kant van het terrein in sleuf 7 (4020, 4021, 4022 en 4023). In geen enkel spoor werd aardewerk gevonden, wat de cluster niet dateerbaar maakt.

Door de sleuven 2, 4 en 7 loopt een spoor dat mogelijk als een weg kan geïnterpreteerd worden. Dit spoor vertoonde een sterke gelaagdheid. De datering is onduidelijk, maar een vergelijkbaar spoor werd aangetroffen tijdens de werkzaamheden op Flanders Expo en kon daar in de nieuwe tijden (16de tot 18de eeuw) geplaatst worden.

Alhoewel het terrein vrij verstoord is, werden in het noordwestelijk deel één Romeins brandrestengraf en 3 clusters paalsporen die vermoedelijk teruggaan op drie gebouwtjes aangetroffen. Een gebouw (KV2) zijn vermoedelijk te dateren in de ijzertijd op basis van analogie met andere plattegronden. De sporen in KV1 kunnen niet nader gedateerd worden.

*Figuur 10: Weefgewicht
of speelbordstuk uit
4054*

Figuur 11: Zicht op kijkvenster 3

*Figuur 12: Zicht op kijkvenster 2 met het mogelijke wegtracé op de voorgrond en de twee
zware paalsporen geflankeerd door een wandgreppel*

8. Conclusies en aanbevelingen

Het zuidoostelijke deel van het terrein kan vrijgegeven worden omdat het grondig verstoord is en geen betekenisvolle sporen bevat. In het noordwesten van het onderzochte terrein wordt een zone weerhouden om vlakdekkend op te graven. Ondanks het feit dat deze zone ook verstoord is door de recente bewoning, werden hier toch enkele clusters sporen aangetroffen. Dit verder onderzoek kan eventueel samengaan met de tweede fase van het archeologisch onderzoek dat start in oktober 2008.

Figuur 13: De zone geselecteerd voor verder onderzoek is groen omlijnd

9. Bibliografie

BARTHOLOMIEUX B., DE SMAELE B., HOORNE J. & VERBRUGGE A., 2007 (onuitgegeven). *Sint-Denijs-westrem -- Flanders Expo Zone 3/ IKEA: Archeologisch vooronderzoek van 3 tot 21 december 2007 (Stad Gent, Provincie Oost-Vlaanderen)*. Gent, 25p.

BOURGEOIS J. & BAUTERS L., 1993. De nederzetting uit de metaaltijden van Sint-Denijs-Westrem. Resultaten van de noodopgraving 1984 en 1986. *Archeologisch jaarboek Gent 1992*: 135-155.

HOORNE J. & VANHEE D., 2006 (onuitgegeven). *Archeologisch onderzoek Aalter-Kerkhof 7 tot 27 februari 2006*. KLAD-rapport 2.

HOORNE J., DE MULDER G., RYSSAERT C., BARTHOLOMIEUX B., BERKERS M., DE DONCKER G., ISEBYT N. & KLINKENBORG S., 2008b (onuitgegeven). *Sint-Denijs-Westrem -- Flanders Expo Zone 1 & 2: Archeologisch vooronderzoek en wegkofferbegeleiding van 12 tot 23 juni en van 27 augustus tot 28 september 2007 (Stad Gent, Provincie Oost-Vlaanderen)*. Gent, 31p.

HOORNE J., SCHYNKEL E., DE SMAELE B. & BARTHOLOMIEUX B., 2008d (onuitgegeven). *Sint-Denijs-Westrem -- Flanders Expo Zone 3 / IKEA : Archeologisch onderzoek van 2 januari tot 15 februari 2008 (stad Gent, provincie Oost-Vlaanderen)*. Gent, 54p.

VERMEULEN F., 1992. De Gallo-Romeinse nederzetting te Sint-Denijs-Westrem (gem. Gent, Prov. Oost-Vlaanderen). *Archeologisch Jaarboek Gent 1992*: 187-303.

